

Мирослава Лукић Крстановић

Етнографски институт САНУ, Београд
miroslava.lukic@ei.sanu.ac.rs

Интердисциплинарни дијалог о проучавању миграција***Овде и сада – свет***

Истраживања миграција представљају приоритет, јер отварају актуелне проблеме и питања која чине неизоставни део свакодневица, политика, стратегија, конфликта, кретања и мобилности људи у свету. Када је наука спремна на таква сучељавања, тада истраживања добијају довољно маневарског простора за аналитичко расветљавање и сагледавање са свих страна. Непрегледни свет миграција подстиче науку на моблност и истраживачку приправност *овде – сада – свуда*. Проучавања миграција поседују перманентну актуелност и динамику, јер нису изолована од микро- и макрополитика и економија, те друштвених и културних процеса. Па ипак, миграцијски токови су све више стихијски, дисперзивни, несагледиви, непредвидљиви, превише или премало подложни политичким контролама, често остављајући науку неспремном да одговори на такве изазове. Свако научно и истраживачко време има своје препознатљиве приступе у оквирима различитих дисциплина – особене терминологије, теоријске поставке, методолошке и аналитичке разраде, што успоставља и својеврсне дискурзивне аутономије и обликоване парадигме. Теоријска и емпиријска разуђеност указивала је на широк дијапазон приступа као што су микро- и макротестије, системске, транснационалне теорије, интеркултурни приступи, теорије дуалног или сегментираног тржишта и многе друге, стварајући међузависне аутономије које теже ка интердисциплинарности и постдисциплинарности (Massey et al., 1993; Brettell and Hollifield 2000, Favell, 2014). Теоријско-методолошки системи у знатној мери кореспондирају са научним политикама, које у датим периодима “фигурирају као *mainstream* у оквиру одређене дисциплине” (Ђорђевић Снобурња 2014, 11).

Научна истраживања миграција, када је реч о Србији, те ширем региону Балкана и Југоисточне Европе, имају дугу традицију и континуирано се спроводе у институционалним оквирима одређених дисциплина као што су демографија, географија, социологија, психологија, лингвистика, политикологија, историја, етнологија и антропологија. Вишедеценијско проучавање различитих аспеката миграција резултирало је бројним објављеним публикацијама у оквиру институција као што су Српска академија наука и уметности,

Филозофски факултет и Географски факултет Универзитета у Београду, Институт друштвених наука, Институт за међународну политику, Факултет политичких наука. Иако су постигнути значајни резултати у расветљавању многих аспеката и проблема, истраживања миграција су остајала често затворена у оквирима дисциплина и институција, што је онемогућавало стицање увида у опусе и резултате или, у најмању руку ограничавало интердисциплинарну проходност. Томе је доприносила устаљена подела на друштвене, хуманистичке и природно-техничке науке, којом су додатно хијерахизоване научне дисциплине, стварајући ограде од мултидисциплинарности, без које су истраживања миграција остајала самодовољан рад у оквиру појединачних научних подухвата. Временом су се и у дијахронијском окриљу развоја дисциплина миграције појавиле као сродне и компатибилне теме на релацији етнологије и географије, демографије и географије, социологије и антропологије, политикологије и историје. Ови дуални научно–истраживачки односи дали су одређене резултате и постали важна платформа за даља преиспитивања и могућности проширивања интердисциплинарне размене. Вредно је истаћи међуакадемијску и међуинститутску сарадњу у виду одржавања конференција и издавања публикација и резултата компаративних истраживања миграција у оквиру Балкана и са Балкана. На пример, таква жива сарадња и вредне публикације су реализоване осамдесетих година двадесетог века између Географског института САНУ и Етнографског института САНУ, а касније у оквиру билатералне сарадње Балканолошког института САНУ (руководилац Биљана Сикимић), Етнографског института САНУ и Института за етнологију и Фолклористику са Етнографским музејом Бугарске академије наука. Теме балканских миграција последњих година постају врло присутне и координиране у међуакадемијској циркулацији (Hristov 2012, 8), али су још недовољно интердисциплинарно и истраживачки усклађене за потребе систематског умрежавања. У оквиру европских институција и дугогодишњег ангажмана на међународним универзитетима значајан је рад Мирјане Мороквашић и Мирјане Бобић, које су се од самог почетка укључиле у интердисциплинарне форуме и састанке у Етнографском институту САНУ, те на тај начин пренеле своја академска и научна искуства и подстакле корисне иницијативе.

Последње три године интензивира се интердисциплинарни и мултидисциплинарни дијалог о проучавању миграција. Прво се почело са окупљањима и радним састанцима сарадника Етнографског института САНУ, Балканолошког института САНУ, професорима са Филозофског факултета. Периодичне консултације и разговори били су добар повод да се отвори и интернет неформална мрежа *migracija-group*, успостављена је листа заинтересованих корисника, што је додатно проширило комуникацију неопходну за размену научних и истраживачких искустава и информација, не само у Србији, већ и у региону (иницијаторка и координаторка Марта Стојић Митровић). Наведене активности, резултати и неопходност сарадње подстакли су сараднике Етнографског института САНУ, уз подршку колега из других института и са факултета, да организују научни скуп – округли сто под називом *Научно истраживање миграција у Србији – проблеми и иницијативе*. Овај скуп је организован у оквиру пројекта *Мултиетницитет, мултикултурализам*,

миграције – савремени процеси (руководилац Младена Прелић). Научни скуп је одржан 8. децембра 2014. године у Српској Академији наука и уметности, а уводну реч је имао академик Војислав Становчић. Учешће на Округлом столу је узело преко тридесет научника из земље и иностранства – у виду излагања и дискусија. Међутим, оно што је премашило сва очекивања било је интересовање, присуство и врло живе дебате у којима су учествовали сарадници научних институција, представници невладиних организација, студенти и други. Захваљујући динамичним и делотворним сесијама покренута су многа питања и представљена истраживања. Овај својеврсни форум био је фокусиран на важна питања, као што су: теоријски и методолошки приступи различитих дисциплина и њихова међусобна координација; редефинисање и реконцептуализација у домену миграцијске терминологије, регулатива важећих протокола; дијагностицирање и анализа дијахронијских и синхорнијских истраживања да би се добио увид у досадашње стање научних резултата. Покренута су питања у домену логистике, стратегија, етике и безбедности врло сложеног и осетљивог поља проучавања миграција/миграната; покренуте су иницијативе за успостављање сарадње која би се кретала у правцу институционалног и неформалног уобличавања платформи заједничких, тимских или појединачних интерактивних деловања, а са циљем сталне међусобне упућености и подршке сарадника. Оваква консолидација научника у домену проучавања миграција подстиче и већу видљивост, препознатљивост и корисност научно-академске заједнице у решавању важних проблема, који све више постају кључна питања државних политика, међудржавних односа и административних поредака, а у чијем средишту би требало да буду живот и егзистенција људи – миграната.

Рад у домену интердисциплинарне сарадње и интердисциплинарности миграција подразумева континуитет, што није увек лако реализовати у погледу ангажмана научника, финансијске подлоге и одговарајуће логистике. То је био разлог да се на иницијативу директорке Етнографског института Драгане Радојичић, сарадника и чланова редакције покрене темат у виду трећег броја Гласника Етнографског института САНУ, који ће бити публикован последњег квартала сваке године. На велико задовољство уређивачког одбора, у Гласнику ЕИ САНУ број три биће објављено 16 радова, и то подељених у две свеске (крај 2015. и почетак 2016. године). Сви аутори су били учесници научног скупа. У првој и другој свесци анализе су усмерене на различите аспекте миграција, које указују на одређене континуитете и дисконтинуитете тих процеса или – како то тумачи Ана Крстева у свом тексту, посебно када је реч о Балкану – миграције су континуиране појаве дугог трајања, које успостављају одређене трендове, али су оне имале јединствене и специфичне одлике као последице наглих промена, прелома и продора. Тако ће се читаоци упознати са методолошким, епистемолошким и етичким изазовима током истраживања коетничких миграција на Косову (Сања Златановић), економским и политичким миграцијама Горанаца из Горе (Јадранка Ђорђевић Црнобрња), радним и трансграничним миграцијама на примеру печалбарства/турбета (Петко Христов), потом, историјским, друштвеним и политичким аспектима исељавања из Србије у Турску (Мирјана Павловић). Континуитет, савремени трендови и

специфичности миграција анализирани су у текстовима о миграцијама село–град у 20. веку (Милина Ивановић Баришић), о реемиграцији из САД у Србију почетком 21. века. Најсвежија истраживања случаја азиланата и њиховог смештаја у Београду резултати су теренског рада Марте Стојић Митровић и Еле Мех. Истраживања и анализе Драгане Антонијевић и Љубице Милосављевић фокусирана су на стратегије живота гастарбајтера у старости и њихов одлазак у пензију. Посебни сетови текстова се односе на демографска кретања и стратешке циљеве размештаја становништва. Рад Мирјане Бобић и Милице Весковић Анђелковић поставља тежиште анализе на профил потенцијалних миграната, посебно младих, у односу на емигрирање. Милена Спасовски и Даница Шантић прате и утврђују детерминанте развитка и размештаја становништва Србије, а Власта Кокотовић, Марко Филиповић и Ивана Магдаленић обрађују статистичке податке 1981–2011, ради праћења просторне покретљивости становништва у Србији. Мултидисциплинарни приступ истраживањима миграција, на примеру Војовдине у 20. веку, наглашен је у тексту Жељка Бјелца и Милана Радовановића. На крају се издваја и критички рад Драгане Ковачевић о конструисању методолошког национализма као фрагментирању етно–националних линија у расветљавању миграција – студија случаја о мигрантима из бивших југословенских земаља у Норвешкој. Поред наведених текстова, у две свеске Гласника ЕИ САНУ ће бити објављени прилози, прикази, извештаји, хронике и интервијуи на тему миграција.

Разноврсност тема указује да интердисциплинарни дијалог у истраживању миграција, што подразумева сучељавање различитих приступа, методологија и истраживачких пракси, а није усмерен на обједињавање приступа и идеализовану интердисциплинарност.

Литература

- Brettell Caroline and Hollifield James. 2000. Introduction in: *Migration Theory: Talking Across Disciplines*, Brettell Caroline and Hollifield James (eds.), New York-London: Routledge, 1–26.
- Đorđević Crnobrnja, Jadranka. 2014. Ko, gde, kako i zašto – aspekti savremenih migracija u inostranoj i domaćoj etnološkoj/antropološkoj literaturi, *Glasnik Etnografskog instituta SANU*, LXII(2), Etnografski institut SANU, Beograd, 11–14.
- Favell Adrian, *Immigration, Integration and Mobility. New Agendas in Migration Studies. Essays 1998-2014*, ECPR Press, Dec, 2014.
- Massey S. Douglas, Joaquin Arango, Graeme Hugo, Ali Kouaouci, Adela Pellegrino, J. Edward Taylor Over, 1993. Theories of International Migration: A Review and Appraisal. *Population and Development Review*, 19 (3), 431–466.
- Hristov Petko. 2012. *Introduction* in: *Migration and Identity. Historical, Cultural and Linguistic Dimensions of Mobility in the Balkans*, Petko Hristov (ed.).

Institute of Ethnology and Folklore Studies with Ethnographic Museum,
Bulgarian Academy of Sciences, Paradigma, 7–10.

Miroslava Lukić Krstanović

Interdisciplinary Dialogue on Migration Studies

Here and Now – Worldwide

Migration studies appear as a priority as they discuss the current problems and issues that inevitably are part of everyday life, policies, strategies, conflicts, movement and mobility of people around the globe. When such debates become scientific topics, then migration as an occurrence can be studied through multiple perspectives and overviews. The vast world of migration urges science and research towards mobility and research preparedness *here - now - everywhere*. Migration studies are always actual and dynamic, being a part of micro and macro politics and economics, social and cultural processes. Nevertheless, migration flows have increasingly become chaotic, dispersive, unforeseeable, and unpredictable, too much or too susceptible to political controls, thus often leaving science unprepared to respond to such challenges. Every scientific and research period has a number of established and recognizable approaches within the respective disciplines – the terminology, theoretical, methodological and analytical perspectives, enabling the formation of particular discursive autonomy and paradigms. Theoretical and empirical variety pointed out to a wide range of approaches such as micro and macro theories, systemic, transnational theories, intercultural approaches, theories of dual or segmented markets, and many others, thus creating interdependent autonomies towards interdisciplinary and post-disciplinary perspectives (Massey et al., 1993; Brettell and Hollifield 2000, Favell, 2014). At any given period, systems developed within the method and theory substantially corresponded with scientific policies, as “*mainstream* within the particular discipline” (Đorđević Crnobrnja 2014, 11).

Scientific studies of migration have a long tradition within the wider region of the Balkans and Eastern Europe including Serbia. The studies are continuously implemented within the institutional framework of certain disciplines such as demography, geography, sociology, psychology, linguistics, political science, history, ethnology and anthropology. Over decades, the studies of various aspects of migrations resulted in numerous publications published by institutions such as the Serbian Academy of Sciences and Arts, University of Belgrade Faculty of Philosophy and Faculty of Geography, Institute of Social Sciences, Institute for International Policy,

and Faculty of Political Sciences. Although significant results were achieved in clarifying many aspects and problems, migration studies have often remained restricted to certain disciplines and institutions, which in turn disabled an insight into the works and results or at least limited an interdisciplinary discernment. This was aided by the already established cliché and ranked division to the social science, arts and humanities, and science, which further estranged a multidisciplinary approach. Without such a perspective, migration studies have remained as a self-sufficient work within individual scientific endeavor. Over time and in a diachronic framework of disciplines' development, migrations emerged as related and compatible subjects between ethnology and geography, demography and geography, sociology, anthropology, political science and history.

These dual scientific - research relations achieved certain results and so have become an important platform for further review and expandability of interdisciplinary exchange. It is noteworthy mentioning inter-scientific and inter-institute cooperation in the form of holding conferences and publishing results of comparative studies of the Balkan migrations.

For example, such cooperation resulting in valuable publications were realized during 1980s between Institute of Ethnography SASA and Institute of Geography, and later on in the framework of bilateral cooperation of Institute of the Balkan Studies (manager Biljana Sikimić), Institute of Ethnography SASA and Institute of Ethnology and Folklore Studies, with Ethnographic Museum, Bulgarian Academy of Sciences. In recent times, the Balkan migrations as a topic has become an omnipresent and coordinated in inter-scientific circulation (Hristov 2012, 8); still there is a lack of interdisciplinary perspective and research focus aligned to the needs of systematic networking.

Mirjana Morokvašić and Mirjana Bobić, both engaged long-time in European institutions and universities, have contributed greatly with their academic experience and useful initiatives to interdisciplinary forums and meetings held at the Institute of Ethnography SASA.

The past several years have been marked by a heap on interdisciplinary and multidisciplinary dialogue about migration studies. At first, we started with gatherings and workshops attended by associates of Institute of Ethnography SASA, Institute of the Balkan Studies SASA, and professors from the Faculty of Philosophy. Periodic consultations and discussions were a good reason to create an informal network, Internet *migration-group*, and to establish a list of interested parties; this further encouraged communication necessary for the exchange of scientific and research experiences and information, not only in Serbia but in the wider region (initiator and coordinator Marta Stojić Mitrović). These activities, results and the necessity of cooperation prompted the associates of Institute of Ethnography SASA, with the support of colleagues from other institutes and faculties, to organize a conference - Roundtable titled *Scientific Research on Migration in Serbia – Problems in initiatives*. This event was organized as a part of a project *Multi-ethnicity, multiculturalism, migration – contemporary processes* (manager Mladena Prelić). It was held on December 8, 2014 in the Academy of Arts and Sciences, and the opening

statement was delivered by academician Vojislav Stanovčić. Over thirty scientists from national and foreign institutions participated in the Roundtable discussions, with presentations and debates. However, what surpassed all expectations were interest, presence and a very lively debate among associates of academic institutions, NGO representatives, students and others. Due to dynamic and effective sessions many questions were raised in addition to presented research. This exceptional forum was focused on important issues such as: theoretical and methodological approaches among different disciplines and their coordination; redefinition and reconceptualization in the field of migration terminology, regulations and applicable protocols; diagnosis and insights into diachronic and synchronic research in order to gain insight into the current state of scientific results. Various questions were raised in the field of logistics, strategy, ethics and security regarding a very complex and sensitive field of migration/migrants studies; various forms of cooperation were initiated ranging from institutional to informal joint platforms, team or individual interactive action, with the objective of transparent cooperation and mutual support. Such a consolidation of scientists in the field of migration studies furthermore encourages greater visibility, recognition and efficiency of scientific – academic community in solving increasingly important problems – regarding state policy, intergovernmental relations, and administrative orders supposed to focus on the life and livelihood of people – migrants.

Work in the area of interdisciplinary collaboration and interdisciplinary study of migrations implies continuity, which is not always easy to implement in terms of engagement of scientists, financial support and adequate logistics. This was the main reason that prompted Dragana Radojčić, director of Institute of Ethnography SASA, associates and members of Editorial Board of Institute of Ethnography SASA to initiate a new edition in the form of the third issue of Bulletin of Institute of Ethnography SASA, to be published in the last quarter of each year. The editorial board of Bulletin of Institute of Ethnography SASA is very pleased to announce that number three will contain 16 papers, divided into two volumes (the end of 2015 and beginning of 2016). All authors participated in the conference.

The first and second volumes contain analyses focused on different aspects of migration, implying a certain continuity and discontinuity of the processes, or how Ana Krasteva argued, in her texts below, especially when it comes to the Balkans - migrations are continuing occurrences of long duration, with certain trends and unique and specific characteristics as a result of sudden changes, breakdowns and influx.

Hence, the potential readers could become aware of the methodological, epistemological and ethical challenges during the research co-ethnic migration in Kosovo (Sanja Zlatanović), economic and political migrations of Gorani from Gora (Jadranka Djordjevic Crnobrnja), labor and trans-border migration or *pečalbarstvo/gurbet* (migrant workers) (Petko Hristov), then, historical, social and political aspects of emigration from Serbia to Turkey (Mirjana Pavlović). Continuity, modern trends and specifics of migrations from rural to urban areas in the 20th century were discussed (Milina Ivanović Barišić), as well as re-emigration trends from the United States to Serbia at the beginning of the 21st century. The most recent

case studies - Asylum seekers and their accommodation in Belgrade- are presented by Marta Stojić Mitrović and Ela Meh. Dragana Antonijević and Ljubica Milosavljević focused on strategies of life in the old age of guest workers and their retirements. A number of papers discuss demographic trends and strategic goals of population dispersion. Mirjana Bobić and Milica Andjelković Vesković set focus on the profile of potential migrants, especially young people in relation to emigration. Milena Spasovski and Danica Šantić monitor and assess the determinants of development and deployment of the Serbian population and the authorities. Vlasta Kokotović, Marko Filipović and Ivana Magdalenić processed statistical data 1981 - 2011 in order to monitor spatial mobility of population in Serbia. Zeljko Bjeljac and Milan Radovanović put an emphasis on multidisciplinary research in Vojvodina during the 20th century. Finally, the paper by Dragana Kovačević stands out as a critical review about the construction of methodological nationalism as the fragmentation of ethno – national perspectives – a case study about migrants from former Yugoslav republics in Norway. In addition to these texts, the Bulletin will publish articles, presentations, reports and chronicles, as well as selected interviews on the topic of migration. The diversity of topics indicates that interdisciplinary dialogue in the study of migration implies, above all, the confrontation of different approaches, methodologies, and research practices; it is not, therefore, aimed at unification of approaches and idealized inter-disciplinary perspective.